

MAHMUDXO‘JA BEHBUDIY KUTUBXONASI: ILMIY MEROS

Olimjonova Hayotxon

O‘zbekiston Xalqaro islomshunoslik

Akademiyasi Dinshunoslik yo‘nalishi 1-kurs talabasi.

Olimjonovahayotxon0@gmail.com +998976308387<https://doi.org/10.5281/zenodo.18835215>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Mahmudxo‘ja Behbudiy kutubxonasi ilmiy va ma‘rifiy meros nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Maqolada kutubxonaning tarkibi, undagi diniy, tarixiy, adabiy va pedagogik asarlar, shuningdek, uning Turkiston jamiyatidagi ilmiy va ma‘rifiy ahamiyati yoritiladi. Shu bilan birga, kutubxona Behbudiy yetakchilik faoliyati va jadidchilik harakatidagi o‘rni bilan bog‘liq jihatlarida tahlil qilinadi. Maqola kutubxonani nafaqat tarixiy resurs, balki zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va pedagogik faoliyat uchun muhim manba sifatida ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Jadidchilik, kutubxona, ilmiy meros, jadidchilik, ma‘rifiy uyg‘onish, pedagogik faoliyat, diniy va tarixiy adabiyotlar, Turkiston, ilm-fan.

KIRISH

Mahmudxo‘ja Behbudiy (1875–1919) nafaqat jadidchilik harakatining yetuk arbobi, balki ilmiy va ma‘rifiy meros egasi sifatida ham tarixda o‘z o‘rniga ega. Uning kutubxonasi o‘z davrida Turkiston ziyolilari uchun markaziy ilmiy resurs va ma‘rifiy manba bo‘lib xizmat qilgan.

Ushbu kutubxona nafaqat diniy va dunyoviy bilimlar, balki pedagogik, tarixiy, adabiy va madaniy asarlar bilan boyitilgan bo‘lib, Behbudiy faoliyatining ilmiy poydevorini tashkil etgan.

XIX asr oxiri — XX asr boshlarida Turkistonda ilm-fan va ta‘lim tizimi hali rivojlanmagan va an‘anaviy madrasalarga asoslangan edi. Shu davrda Behbudiy tashkil qilgan kutubxona nafaqat shaxsiy ilmiy manba sifatida, balki Turkiston ziyolilarining ma‘rifiy va intellektual uyg‘onishida muhim vosita bo‘ldi. Kutubxona orqali u diniy va dunyoviy bilimlarni uyg‘unlashtirish, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni targ‘ib qilish va jamiyatda ilm-fanga bo‘lgan qiziqishni oshirishga hissa qo‘shdi.

MUHOKAMA

Mahmudxo‘ja Behbudiy kutubxonasi Turkiston jamiyatida ilmiy va ma‘rifiy resurs sifatida xizmat qilgan. Kutubxona diniy, tarixiy, adabiy va pedagogik asarlar bilan boyitilgan bo‘lib, u Behbudiyning shaxsiy ilmiy va ma‘rifiy faoliyati uchun mustahkam poydevor yaratgan.

Shu bilan birga, u jamiyatdagi ziyolilar uchun bilim manbai va ilmiy markaz vazifasini ham bajargan. Kutubxonadagi asarlar yosh avlodning bilimga bo‘lgan qiziqishini rag‘batlantirish va ilm-fan bilan tanishtirishda muhim rol o‘ynagan.

Kutubxonaning tarkibi Behbudiy faoliyatining turli yo‘nalishlarini aks ettiradi. Diniy va fiqhiy asarlar uning muftiy va qozi sifatida faoliyatini qo‘llab-quvvatlagan bo‘lsa, tarixiy va adabiy manbalar milliy uyg‘onish va ma‘rifiy g‘oyalarni targ‘ib qilishga xizmat qilgan.

Pedagogik adabiyotlar esa uslub-i jadid maktablarini tashkil etish va yangi pedagogik yondashuvlarni tatbiq etish imkonini yaratgan. Shu tariqa, kutubxona Behbudiy ilmiy va ma‘rifiy g‘oyalarni jamiyatga yetkazishning samarali vositasi bo‘lgan.

Kutubxona nafaqat shaxsiy ilmiy manba, balki boshqa ziyolilar bilan bilim almashish va jamiyatni yangilanishga undash uchun ham foydalanilgan. Undagi resurslar Behbudiy matbuot va teatr orqali ilgari surgan ma‘rifiy g‘oyalarni mustahkamlashga xizmat qilgan, bu esa ilm-fan va ma‘rifat sohasida jadidchilik harakatining barqarorligini ta‘minlagan. Kutubxona

“Behbudiya” nomini olgan bo‘lib, bu nom nafaqat Behbudyning otasi — Muhammadjon Behbudiya hurmat sifatida berilgan, otasining ilm va ma‘rifatga bo‘lgan hurmatini hamda oilaviy merosini qadrlagan. Kutubxonani tashkil etish orqali u otasining ilmparvarlik va ma‘rifatga bo‘lgan e‘tiborini davom ettirdi. Shu bois nomni “Behbudiya” qilib qo‘ygan — ya‘ni “Behbudiyning makoni”, “Behbudiyning merosi” degan ma‘noni berishi dastlabki sabab bo‘lsa, keying sababi - Ma‘rifat va ilg‘orlik ramzi: nom shuningdek, jamiyatni bilim va tafakkurga chorlovchi markaz sifatida ham ishlatilgan. “Behbudiya” atamasi nafaqat oilaviy bog‘lanishni, balki maqsadli ilmiy-madaniy vazifani ham ifodalaydi — ya‘ni kitoblar, risolalar va ilmiy materiallar jamlangan markaz, jamiyatni ma‘rifatga chorlovchi makon.

Shuningdek, o‘zbek ziyolilariga namuna: Shu tarzda nom berish orqali Behbudiyni o‘z zamondoshlari va kelajak avlodlarga ham ilm, madaniyat va o‘zini tarbiyalashga chaqiruvchi ramz yaratgan.

Shuningdek, kutubxona keyingi avlod olimlari va ziyolilari uchun ilmiy tadqiqotlar manbai sifatida qimmatli hisoblangan. Unda jamlangan asarlar Turkiston tarixidagi diniy, ijtimoiy va pedagogik o‘zgarishlarni o‘rganish, jadidchilik harakatining metodologik va amaliy jihatlari tahlil qilish uchun asos vazifasini bajargan. Kutubxona Behbudiyning yetakchilik roli va jamiyatdagi ta‘sirini ko‘rsatish bilan birga, ilmiy meros sifatida ham katta ahamiyatga ega.

Shu tariqa, Mahmudxo‘ja Behbudiyni kutubxonasi nafaqat o‘z davrida, balki bugungi kunda ham ilm-fan va ma‘rifiy tafakkur rivoji uchun bebaho manba sifatida qadrlanadi. U ilmiy va ma‘rifiy resurs sifatida jamiyatdagi tafakkur, bilim va ma‘naviy uyg‘onishning shakllanishiga katta hissa qo‘shgan.

XULOSA

Mahmudxo‘ja Behbudiyni kutubxonasi Turkiston jamiyatida ilmiy, pedagogik va ma‘rifiy merosning markazi sifatida o‘z davrida beqiyos ahamiyat kasb etgan. Kutubxona nafaqat shaxsiy ilmiy resurs sifatida, balki jamiyatdagi ziyolilar va yosh avlod uchun bilim va tafakkur manbai sifatida xizmat qilgan. Unda jamlangan diniy, tarixiy, adabiy va pedagogik asarlar Behbudiyni faoliyatining turli yo‘nalishlarini aks ettirib, ilmiy va ma‘rifiy g‘oyalarni jamiyatga yetkazishda muhim vosita bo‘lgan.

Kutubxona Behbudiyni uchun ilmiy va pedagogik faoliyatning poydevori vazifasini bajargan. Diniy va fiqhiy asarlar uning muftiy va qozi sifatidagi faoliyatini qo‘llab-quvvatlagan bo‘lsa, tarixiy va adabiy manbalar milliy uyg‘onish va ma‘rifiy g‘oyalarni targ‘ib qilishda muhim rol o‘ynagan. Pedagogik asarlar esa uslub-i jadid maktablarini tashkil etish va yangi pedagogik yondashuvlarni tatbiq etishda xizmat qilgan. Shu tariqa kutubxona Behbudiyni ilmiy va ma‘rifiy g‘oyalarni jamiyatga yetkazishning samarali vositasiga aylangan.

Kutubxonaning jamiyatdagi roli shunchaki resurs bilan cheklanmagan. U boshqa ziyolilar bilan ilmiy va ma‘rifiy bilimlarni almashish, jamiyatdagi tafakkur va ma‘naviyatni rivojlantirish, yoshlarni ilm-fan va madaniyatga jalb qilish imkonini yaratgan. Kutubxona Behbudiyni matbuot va dramaturgiya orqali ilgari surgan ma‘rifiy g‘oyalarni mustahkamlash va jamiyatda yangilanishni rag‘batlantirish vositasi bo‘lgan.

Shuningdek, kutubxona keyingi avlod tadqiqotchilari va olimlari uchun ilmiy manba sifatida katta ahamiyatga ega bo‘lgan. Unda jamlangan asarlar Turkiston tarixidagi diniy, ijtimoiy va pedagogik o‘zgarishlarni o‘rganish, jadidchilik harakatining metodologik va amaliy jihatlari tahlil qilish imkonini bergan. Kutubxona Behbudiyni yetakchilik va ma‘rifatparvarlik faoliyatini shakllantirishda ham muhim vosita bo‘lgan, ilmiy merosni tizimli saqlash va targ‘ib qilish imkoniyatini yaratgan.

Bugungi kunda Mahmudxo‘ja Behbudiy kutubxonasi nafaqat tarixiy meros, balki zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va pedagogik yondashuvlar uchun ham bebaho manba hisoblanadi.

U ilmiy va ma‘rifiy resurs sifatida jamiyatdagi tafakkur, bilim va ma‘naviy uyg‘onishning shakllanishiga katta hissa qo‘shgan. Shu tariqa, Behbudiy kutubxonasi ilm-fan, ma‘rifat va milliy uyg‘onish jarayonida yetakchi markaz sifatida tarixiy va zamonaviy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Journal of New Century Innovations. “Mahmudxo‘ja Behbudiy kutubxonasi va ilmiy meros”
2. КиберЛенинка. “Mahmudxo‘ja Behbudiy kutubxonasi va ma‘rifiy ahamiyati”
3. Wikipedia. “Mahmudxo‘ja Behbudiy”
4. Jadid.uz — Mahmudxo‘ja Behbudiy va uning ilmiy merosi.
5. Bukhari.uz portali — Mahmudxo‘ja Behbudiy kutubxonalari va diniy faoliyati.
6. Juyborikalon — “Mahmudxo‘ja Behbudiyning muftiylik va ilmiy faoliyati”
7. G‘ijduvon tarixiy-arxeologik muzeyi ijtimoiy tarmoq sahifasi — Behbudiy kutubxonalari va ma‘rifiy meros.
8. Sobirov, N. “Turkiston jadidchilik harakati va ilmiy meros” — Toshkent: Fan, 2015.
9. Karimov, T. “Mahmudxo‘ja Behbudiy: ma‘rifatparvarlik va kutubxona faoliyati” — Samarqand: Sharq, 2018.